

The background features a minimalist design with three overlapping circles of varying sizes, each composed of concentric rings in shades of gray. Two thin, light gray lines intersect at the top left, forming a large 'V' shape that frames the circles. The overall aesthetic is clean and modern.

METODIKA VJERONAUCNE NASTAVE

Teorijske osnove i praktični modeli

Sažetak iz Marko Pranjic: Metodika vjeronaučne nastave,
Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997.g.

Josip Vrsaljko

---

1 OSNOVNA TEORIJSKA POLAZIŠTA

1.1 KLJUČNO NAZIVLJE

Metoda (grč. Meta + heodos) – znači *ka putu, slijedeći pravi put*. Općenito govoreći, označava *skup načela, pravila i postupaka koji ravnaju radnjama kako bi se postigao konretan cilj*.

Osnovna podjela je na racionalne i empirijske metode. Najučestalije i opće prihvaćene metode su analiza, sinteza, indukcija, dedukcija, komparacija, deskripcija, genetička metoda i eksperiment.

Metodika (grč. methodicus) – način primjene neke metode ili različitih metoda na području znanstvenog istraživanja radi poboljšanja određene prakse. U kontekstu predmetne nastave postoji onoliko metodika koliko ima nastavnih predmeta.

Metodologija (grč. Meta + heodos + logos) – se sustavi bavi metodama kao sasvim zasebna disciplina, a svrha joj je proučavati logičke operacije i istraživačke postupke u sklopu znanstvene spoznaje.

Kao takva ona je sustavno proučavanje metoda na području bilo kojeg znanstvenog sektora, a u pedagogiji onda je ona sustavno proučavanje metoda koje se primjenjuju u sklopu odgojnih i didaktičkih situacija.

Metodologija se uglavnom dijeli na opću i posebnu. Opća metodologija se bavi misaonim aktivnostima i spoznajnim postupcima koji su zajednički svim znanostima, i tako pripada području filozofije – logike. Posebna metodologija proučava organizaciju istraživačkog i primjenjenog djelovanja u svakoj pojedinoj znanosti.

1.2 METODIKA VJERONAUČNE NASTAVE

Metodika vjeronaučne nastave nije nadređena školskom odgojno – obrazovnom sustavu, ona je njegov integralni dio. Ona mora naći mjesto suživota s ostalim nastavnim predmetima. Tu nam pomaže načelo interdisciplinarnosti.

Metodika mora zadovoljiti 3 cilja:

- 1) *Upoznavanje* širokog spektra metoda i metodičkih postupaka.
- 2) *Posvješćivanje problema* vezanih uz nastavne metode.
- 3) Razvijanje sposobnosti *prosudbe* i *zdrave kritike*.

Metodička pitanja u sklopu didaktičke refleksije koncentriraju se oko 5 točaka:

- 1) Metodika vjeronaučne nastave je područje, dio predmetne didaktike školskog vjeronauka koji objektom svoga razmišljanja smatra što, zašto, čemu, kako posredovati u sklopu školskog vjeronauka teološke spoznaje i sadržaje ljudima određene dobi da bi se postigli unaprijed zadani ciljevi;
- 2) Metodika vjeronaučne nastave rješava, dakle, problem kako je, na koji način i posredstvom kojih prosljeđa moguće postići zadane ciljeve služeći se određenim sadržajima;
- 3) Bez dobra poznavanja metodike nemoguće je promicati solidnu nastavu;
- 4) Metode participiraju u međuvisnosti svih nastavnih faktora te ih pretpostavljaju, uvjetuju, omogućuju ili priječe;
- 5) Općenito govoreći, didaktika ima prvenstvo nad metodikom već i stoga što je metodika dio didaktike.

Nastavne metode su oblici učenja i poučavanja prosljeđa i radni načini koji se primjenjuju u nastavi s nakanom da se postigne cilj učenja.

NASTAVNE METODE		
METODIČKI ELEMENTI	KOMPLEKSNI OBLICI	DRUŠTVENI OBLICI NASTAVE
Najmanji oblici interpersonalnog djelovanja: npr. javljanje, prozivanje,...	Razgovor, pripovjedanje, i sl.	Način organiziranja i usustavljanja ponašanja učenika međusobno i interakcije profesora i učenika u sklopu nastave – oni ravnaju strukturom odnosa i komunikacije u nastavi (pojedinačni, partnerski, grupni ili čeon rad)

1.2.1 PROPEDEUTIČKO PITANJE

Vjeronauk se ne služi specifičnom metodom ili "božanskom pedagogijom". Vjeronauk koristi one metode kojima postiže ciljeve i svrhe. Vjera je izvan ljudskog dosega i ostaje uvijek dar, te je stoga neuhvativa metodom.

Uloga postupka je da se učenika pripremi, oraspoloži, potencira mu volju, aktivira osjećaje, mobilizira djelatnost te ga maksimalno predisponira kako bi se slobodno otvorio onome što nije tek puki učinak zgodno primjenjene ili maksimalno adekvatne metode. Vjera, premda izvan dosega metodičkog učinka, obnašava određenu funkciju korektiva načina i vrste primjenjene metode.

1.2.2 KRITERIJI PRIMJENE METODA U NASTAVI VJERONAUKA

Multimetodičko opredjeljenje je jedini jamac ispravnosti i vjernosti. Osnovni kriteriji u svakoj (pa tako i u vjeronaučnoj) nastavi su: prilagođenost cilju, prilagođenost sadržaju, prilagođenost odgajaniku (vjeroučeniku), prilagođenost odgajatelju (vjeroučitelju), prilagođenost situaciji.

Prilagođenost cilju i sadržaju

Treba primjenjivati takve metode koje će, s jedne strane, maksimalno poštivati vjerski sadržaj, a s druge, jamčiti postizanje zacrtanog vjeronaučnog cilja. Bez jasno utvrđenih ciljeva i njima prilagođenih, ili u njihovu funkciju stavljenih sadržaja, nije moguće vjeronaučnu nastavu učiniti ni privlačnom ni djelotvornom.

Prilagođenost vjeroučeniku i vjeroučitelju

Metode moraju imati u vidu vjeroučenika: njegov psihofizički razvoj, priređene sposobnosti, sklonosti, interese, društveni okoliš, ali i njegovo predznanje o metodama. Vjeronaučni metodički postupak koji ima u vidu različitost i specifičnost vjeroučenika zahtjeva brzu izmjenu metoda.

Slično se događa kada je u pitanju i vjeroučitelj. Ne može svaki vjeroučitelj svaku vjeronaučnu metodu prihvatiti, voljeti i primjenjivati na jednako učinkovit način. S jedne su strane vlastite sklonosti za određene metode, a s druge iskrena želja i spremnost da se motri, uči, kritički osvrće, vježba i eksperimentira te tako stječe novo znanje i novo iskustvo.

Prilagođenost situaciji

Funkcioniranje metoda dobrim dijelom ovisi o institucionalno – strukturalnim i tehničko – organizacijskim okolnostima. Škola ima metodu ukoliko je otvorena ili zatvorena za novine, pokušaje, kreacije, inovacije i eksperimentiranja. Situacijska uvjetovanost ima ishodište u samom školskom sustavu. Vjeronauk kao predmet ograničen je na 45 minuta. Zasebna prostorija za vjeronauk mora biti opremljena svim onim što je potrebno za održavanje u metodičkom pogledu. Treba imati u vidu i aktualna situacijska događanja kao što su ratna stradanja, patnja, nepravda i slično. Prilagodljivost konkretnoj situaciji mora biti takva da se vjeroučeniku daju odgovori na životna pitanja.

---

2 INTERAKCIJSKI NASTAVNI OBLICI

Unutar mnoštva nastavnih metoda postoje one koje se svode pod naslov društvene, odnosno interakcijske nastavne metode. Tu spadaju društveni oblici nastave, grupna nastava, projektna nastava, pitanje-odgovor-istraživanje nastava te programirano učenje i programirani mediji. Za vjeronauk su najprimjerenije prve dvije.

2.1 DRUŠTVENI OBLICI NASTAVE

Pod društvenim nastavnim oblicima podrazumijeva se umijeće i način organiziranja i strukturiranja ophođenja, interakcije između učenika i nastavnika te učenika međusobno. Tako se regulira odnosna (relacijska) i komunikacija struktura nastave, a kao popratni oblici pojavljuju se: pojedinačni rad, rad u parovima, rad po skupinama i frontalni (čelni) rad.

2.1.1 ČELNA (FRONTALNA) NASTAVA

Najčešći društveni oblik nastave jest čelni. Povijesno gledani, on je najstariji - prve poznate škole u Egiptu i Babilonu njegovale su trostupačni oblik nastave: 1) poučavanje, 2) učenje napamet i 3) referiranje (recitiranje).

Karakteristike čelne nastave

- Nastavnik ima primarnu ulogu i to ravnanja, nadziranja i vrednovanja.
- Suradnja učenika je ograničena, komunikacija između učenika i nastavnika svedena je na pozornost. Nastava je tematski strukturirana i usmjerena na kognitivni aspekt učenika.
- Stvarnost je najčešće verbalno producirana – rijetko vizualno.
- Nastavnik više komunicira od svih učenika zajedno.

Struktura sata čelne nastave

1. Uvod u nastavnu jedinicu
2. Pokretanje nastavnog procesa
3. Nuđenje novog gradiva
4. Provjeravanje stupnja usvojenosti novog gradiva
5. Zadavanje domaće zadaće

Ne postoji kritika ovog oblika nastave – kao logičkog sustava. Tek poslije konflikta saznajemo što učenici misle o nastavi i djelovanju nastavnika.

Pomagala: ploča, udžbenik, bilježnica, projektor, grafoskop.

Nedostatci čelne nastave

1. Čelna nastava zapostavlja odgojni vid nastavnog procesa.
2. Vodi ka vezanosti na nastavnika – onemogućava se učeniku da osobno sazrije.
3. Ne motivira individualni rad, zanemaruje talente i mogućnosti pojedinih učenika.
4. Učenik je gotovo potpuno primalac – interakcija je tek kroz povremene odgovore.

Ponekad je čelna nastava neizbježna i najbolji oblik rada.

Pozitivne strane čelne nastave

1. Čelna nastava je ekonomična – štedi vrijeme jer se nastavnik svima obraća, a ne pojedinačno.
  2. Vrlo jednostavan oblik društvene nastave. Lakše se pripremiti nego za dijalošku nastavu.
  3. Ona olakšava disciplinske mjere. Nastavnik vidi i prati sve učenike pogledom.
  4. Prikladna je tamo gdje su sadržaji jednostavniji, te predznanje i situacija učenika slično.
- Čelna nastava je prikladna tamo gdje nema dovoljno vremena i tamo gdje treba vrednovati rad pojedinaca.
  - Za čelnu nastavu vrlo je karakterističan rad s pločom, i s nastavnim pomagalima kao što su radni listovi, projektor i domaće zadaće.
  - Kod crteža treba se držati toga da crtež treba nastajati pred očima svih učenika, i mora biti tako koncipiran da ga mogu razumijeti svi učenici.
  - Bilo bi pogrešno misliti da je čelna nastava nešto što treba odbaciti, već mora biti integrirana s drugim oblicima nastavnih metoda. Jamstvo za uspjeh je korektno primjenjivanje pojedinih elemenata.

2.1.2 RAD U PAROVIMA

Ovaj oblik nastave sastoji se u tome da dvoje učenika kao par obavljaju ili obave isti zadatak. Obično se radi o učenicima koji sjede u istoj klupi.

Prednost rada: ako se radi o učenju, društvena zrelost je presudna. Ona ne iscrpljuje učenika već omogućava veću aktivnost. Najdjelotvorniji jest tamo gdje se prihvaća sebe i partnera.

Odvijanje rada

- Verbalno ili pismeno postavljeni zadatak.
- Partneri misle o zadatku.
- Razgovorom dolaze do rješenja.
- Pribilježe se rezultati rada.
- Na kraju se daje izvješće.
- Jedan od partnera iznosi rezultate.

*Nastavnik obilazi, potiče,
pomaže, vrednuje, otklanja
greške.*

2.1.3 POJEDINAČNI RAD

- Kod ovog oblika pojedini učenik je nosilac nastavnog događanja.
- Pojedinačni rad se koristi tamo gdje je malo učenika ili gdje ga učenici pretpostavljaju (kao dio čelne nastave).
- Važno je da zadaci budu pravilno postavljeni. Nastavnik se treba zapitati u kojoj je mjeri obrada teme **prilagođena** samom učeniku, koja su radna **pomagala** i **materijali** potrebni za samostalan rad učenika, koje **didaktičke** postavke nosi sa sobom samostalni rad te koje bi se **poteškoće** mogle pojaviti u takvom radu.

2.1.4 RAD U GRUPAMA

1900. g. se javlja interes pedagoga za ovaj oblik nastave. Pedagozi su promatrali djecu što rade u slobodnim aktivnostima i prema tome stvarali nove paradigme. Djeca su sama odabirala radne ciljeve (learning by doing), a nastavniku je povjerena uloga moderatora.

Cilj je bio autonomni razvoj čovjeka unutar demokratskog društva gdje je visoko kotirao osjećaj za suradnju, toleranciju i društveni suživot, ali isto tako i osjećaj za napredak i osobno zalaganje.

Koraci u oblikovanju radnih grupa – Prvi korak jest davanje učenicima mogućnosti da se opredijele za grupu koju hoće. Drugi korak jest točno slijeđenje usvojenih načela oblikovanja grupe (radna sposobnost, veličina grupe, sram u grupi, brojnost, sposobnost suradnje – najbolje od 3 do 6 članova).

ULOGA UČENIKA	ULOGA NASTAVNIKA
Trebaju biti spremni učiti, samostalno razmišljati, planirati, dati se poučiti, jamčiti radne rezultate, ne isticati se... njegovati solidarnost.	Trebaju čekati, promatrati, savjetovati, predlagati, razvijati svoju ulogu u modelu timskog rada. Biti igrač, moderator i sudac.

Organizacijska shema

1. Predstavljanje novih nastavnih tema, kratki uvod.
  2. Raspored zadataka tako da je svakome jasno što se radi.
  3. Faza rada s ograničenim vremenom.
  4. Vrednovanje – važno je da učenici sami vrednuju svoj rad da budu svjesni svojih rezultata.
- Pokazala su se učinkovitim slijedeća prosljeđa: pro i kontra diskusije, interview, grafike, izložbe, izmjena pismenih protokola...

Mogu se pojaviti i neke **zapreke**: konformizam (slaganje s grupom važnije od vlastitih ideja), selektivni odabir i narcizam, lijenost, potiskivanje, perfekcionizam, zatvorenost, ovisnost o autoritetu i konkurentski odnos.

---

3 GOVORNE NASTAVNE METODE

3.1 RAZGOVORNI OBLICI VJERONAUČNIH NASTAVNIH METODA

Nastave nema bez govora i razgovora. Gledano s *antropološke* strane, to je opravdano jer je čovjek dijaloško biće. *Teološki* promatrano, potreba za dijalogom odgovara naravi stvorenja koja se očituje u tome da Bog drži čovjeka ravnopravnim u razgovoru. Gledano *religijskopedagogijski*, ono razgovor odgovara osnovnoj strukturi školskog vjeronauka kojoj je cilj komuniciranje evanđelja – ima dijaloški karakter.

Dijalog nije vjeronaučno izašašće, on je od početka – Platon, Sokrat – majeutika (oblik govora i razgovora koji omogućuje izlazak na svjetlo onoga što čovjek možda i nesvjesno nosi u sebi. Isus je uz Sokrata predstavljan kao vrhunac umijeća vođenja razgovora.

Razgovor je karakterističan biblijski komunikacijski oblik koji se nalazi tren kao poučavajući razgovor, tren kao žustro razmjenjivanje misli ili žigosanje nemoralnog ponašanja, ili kao partnerski dijalog. Unutar crkvene tradicije dijalog je išao jednosmjerno – sve do propovijedi.

U katehetskim školama i redovničkim zajednicama razgovor se nastojao sačuvati kao poučavajuća metoda. S vremenom se sve više usredotočuje na prenošenje poruke bez odgovora. Iznimku čine *disputationes* – srednjovjekovna sveučilišta koja su tražila istinu strogo putem dijalektičkih dijaloških oblika.

Inovacija su bili Lutherovi katekizmi u doba reformacije, naročito metoda „pitanje – odgovor“ koje su preuzeli od ispovjednih knjižica. Ova metoda se postupno približava sokratovskoj i vlada sve do 19. st. i tada se javljaju razgovorne nastavne metode: poučavajući razgovor, razgovor među učenicima i diskusija.

Predoblik nastavnog razgovora je „čavrljanje“. To je opuštena komunikacija između nastavnika i učenika s ciljem zbližavanja. Ono nastaje iz spontanog razgovora, a tiče se konkretne situacije. Čavrljanje stvara bolje ozračje i osnovu za povjerenje.

3.1.1 POUČAVAJUĆI RAZGOVOR

Poučavajući razgovor jest upravljani ili vezani nastavni razgovor - vrlo čest. On njeguje ograničenu komunikaciju koja se sastoji od ispitivanja i rasčlanjivanja nastavnog gradiva, a s druge strane ostavlja se prostor za slobodno vođenje razgovora. Srž ovakvog razgovora jest propitkivanje i razvijanje predznanja. Svrha razgovora se sastoji u pomaganju učenicima da kroz propitkivanje i daljnje razvijanje spoznaju iskustva, što dalje uđu u problem i predmet gradiva.

Uloga nastavnika je da mora imati komunikativnu kompetenciju, otvorenost za novo, kreativnost... Pri tome nam mogu pomoći pitanja. Pitanja nisu slučajna, ona su posebni metodički element. Lachmann navodi sedam vrsta takvih pitanja:

1. Odredbena pitanja (tko, kako, gdje, zašto, koliko...)
  2. Definiirajuća pitanja (što je to..?) – traže visoki stupanj apstraktnog mišljenja.
  3. Utvrdbena pitanja (je li tako ili ovako) – sugestivna su, treba ih izbjegavati.
  4. Sugestivna pitanja (ne sumnjaš li..?) – nepedagoška i manipulativna.
  5. Izborna pitanja – mogućnost dvaju odgovora, nisu pogodna za razgovor.
  6. Konfesionalna pitanja – nisu pedagoški ni teološki legitimna.
  7. Dopunska i lančana pitanja.
- Nastavnik ne smije olako kvalificirati odgovore kao netočne, već pratiti svaku iskru istine kako bi potaknuo učenika.

3.1.2 RAZGOVOR MEĐU UČENICIMA

Razgovor među učenicima je slobodan i otvoren nastavni razgovor. Naziva se još iskustveni ili radni razgovor. Njegov tijek određuju sami učenici razgovorajući, a ne sučeljavajući se – što bi bilo karakteristično za diskusiju. U razgovoru se pokušava dosegnuti smisao, riješiti problem, ući dublje u bit predmeta. Odlučujuće je to da učenici postanu što svjesniji vlastitih iskustava, da ih verbaliziraju, iznesu pred druge, i gdje je moguće, međusobno se usuglase.

Ova vrsta razgovora nije linearne naravi već koncentrične (kruži se oko određene teme ili problema). Tema mora biti relevantna, iz svijeta učenika, ali mora i postojati osnova za razmjenu iskustava i informacija, a zatim služeći se pomagalima započeti razgovor koji je usredotočen na njihove probleme i iskustva.

Nastavnik kao subesjednik organizira, pazi da se poštuju pravila, ali se drži po strani ne dajući nikakve moralne kvalifikacije. Njegove primjedbe moraju biti isključivo poticajne i motivirajuće naravi. S druge strane mora biti spreman otkloniti nedisciplinu koja vodi k neučinkovitosti.

3.1.3 DISKUSIJA

Diskusija je oblik razgovora unutar kojega ljudi sučeljavaju različita mišljenja o pojedinim problemima. Diskusija može dezintegrativno djelovati na učenike. Važno je za diskusiju da nudi kontroverzna mišljenja i omogućuje kontroverzne stavove. Bitno je da se koriste argumenti, te nastojanje da se kritički izmijene vlastiti stavovi. Učenicima treba objasniti pravila diskusije:

- Da mogu govoriti tek kad se jave i kada im je dana riječ;
- Da omogućavaju drugima da govore i da iznose i suprotna mišljenja od onoga što je do tada rečeno;
- Da se trebaju striktno pridržavati teme diskusije;
- Da izbjegavaju iskaze koji vrijeđaju i da prihvaćaju kritiku koja im je upućena;
- Da se identificiraju sa svojom ulogom branioca određene pozicije, protivnika, promatrača ili voditelja diskusije.

Nastavnik mora voditi diskusiju, ali paziti da se diskusija ne pretvori u poučavajući razgovor. On sam se također mora pridržavati pravila.

